

Živá voda – živá jména

Geografická jména sídel související s vodou

Irena Švehlová

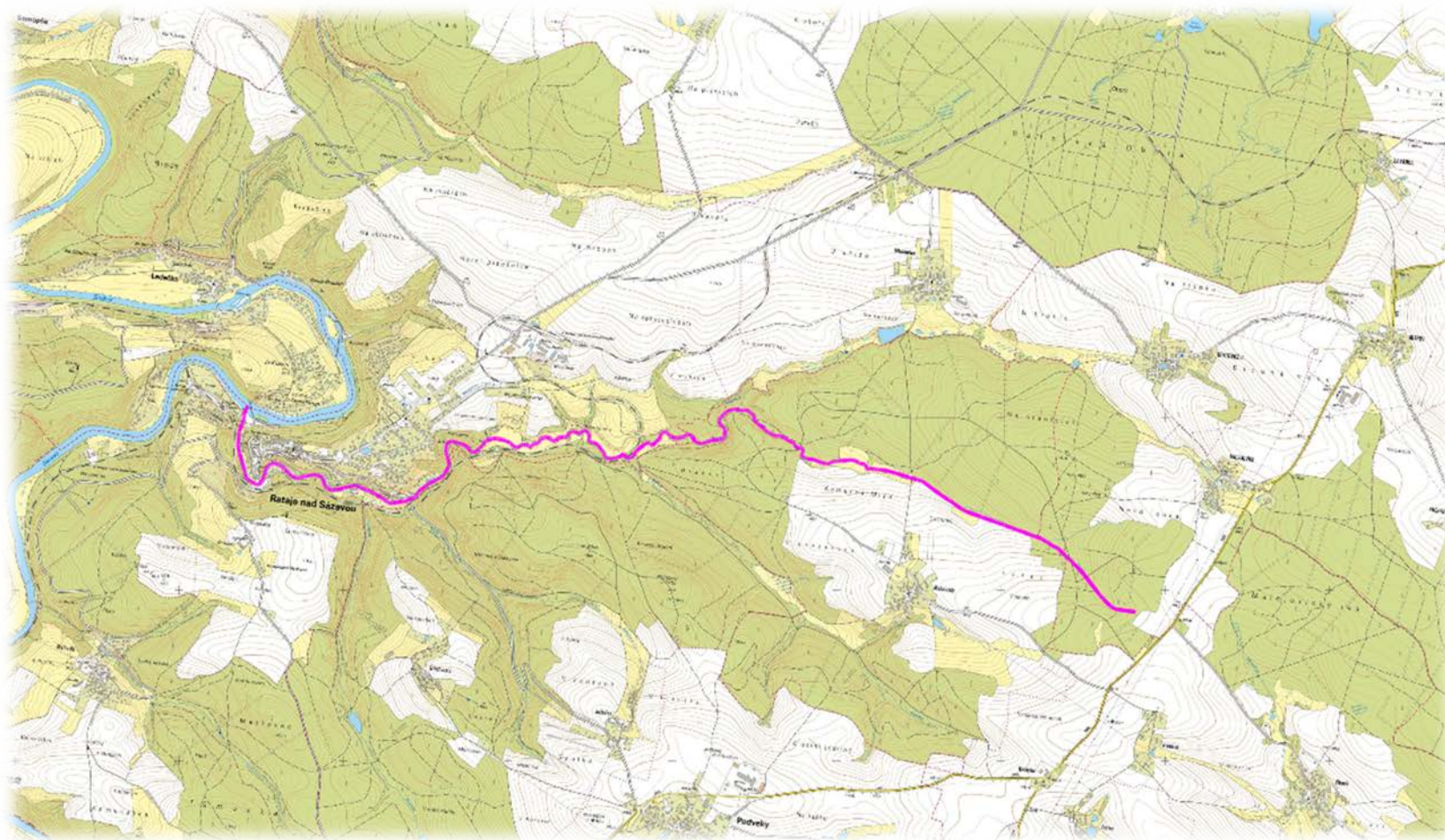

„Svět se změnil. Cítím to ve **vodě**. Cítím to v půdě. Cítím to ve vzduchu. Mnohé, co kdysi bylo, je ztraceno.“ — John Ronald Reuel Tolkien britský filolog a spisovatel, 1892 – 1973

Voda přináší do krajiny život, ale také ho bere. Bez vody není života. Bez čisté vody nepřežijeme ani my.

Slovo VODA se vyskytuje v názvu 39 obcí (Bílá Voda, Červená Voda, Černá Voda, Dobrá Voda, Odolena Voda, Stará Voda,...vody máme na vybranou.

Máme rádi dobrou vodu, takovou, jakou najdeme zde:
Dobrá Voda u Českých Budějovic (30 písmen) a
Dobrá Voda u Hořic i živou vodu.

Obr. Živý potok přivádí čistou vodu z lesů do kalné řeky Sázavy¹.

¹ Sázava, jejíž jméno je zmíněno k roku 1045 (flumen Zazoa) je odvozeno příponou –va od slovesného základu sáza– . Znamená řeku sázavou, tedy usazující kaly, přinášející mnohé nánosy. Vodáci a trampové ji často nazývají Zlatá řeka, kvůli zabarvení vody rozpuštěnými jíly téměř do zlatého odstínu.

Voda dokáže i škodit, brát zdraví, životy, i majetek, působit nepříjemnosti, které popisují řídce jen nesídelní geografická jména:

Záplavový most – najdeme v Lounech.

Zaplavená – pozemková trať

v Kravsku, okr. Znojmo

Záplavy – chráněné území přírody u

Kamenných Žehrovic, okr. Kladno

Malé Záplavy – rybník v Tuchlovicích, nedaleko

Kamenných Žehrovic

Zatopená louka je pozemek v Křinicích, okr.

Náchod

Zátopy – pozemky ve Smržově a

v Záblatí, okr. Jindřichův Hradec, lesní pozemky

v Dyníně, okr. České Budějovice

Přední podvodí – pozemky u říčky Kotojedky

v Kroměříži

Mrlina – řeka s mrtvou vodou

...ale většinou vodu používáme, měníme s její pomocí krajinu, využíváme ji k plavbě, nachází u ní nejlepší místa pro naše sídla.

*Obr.: Protože povodeň z roku 2002 a 2013 nebyla jedinou, která **Zálezlice** postihla, je dnes tato obec na případnou další velkou vodu připravena jako málokteré jiné místo v ČR. Lidové etymologie uvádí, obyvatelé Zálezlic přišli od řeky, zužováni nestálými povodněmi si našli místo, kam voda nedosahovala, „zalezli tam“.*

Voda je všude kolem nás. Obyvatelé obcí, městysů i měst byli sídlo u vody hrdí nebo chtěli před místem varovat a často to také kolemjdoucím sdělovali:

Deštná, Deštné – místo deštivé nebo za deště zaplavované

Podmoky, Podmokly – na mokrých půdách

Ostrov – původně ves na pevné půdě v bažině

Závodí – za vodou

Zábřeh – místo za břehem, oproti sídlu na druhé straně toku

Roztoky – sídlo u něhož se voda roztékala, větvila, jde tedy opět o místo na soutoku

Vodňany – místo s velkým množstvím vody, také místo, kde se voda roztéká do několika menších toků

Zátor – sídlo v místě, kde se ve zúženém korytě zatírají ledy=vytvářejí ledovou bariéru

Benátky nad Jizerou – vznikly v bažinaté mokré krajině a jejich jméno bylo ovlivněno jménem slavnějších Benátek [Venezia] v Itálii

Jilemnice – podle slova jilemná = voda tekoucí mezi jilmy

Mokřiny, Mokřice, Mokrsko, Mokrá, Mokré – v místě byly mokřiny, mokřady, nevysychající mokrá místa nebo místa vysychající jen dočasně

Potůčky – jméno má obec od roku 1948, německy se jmenovala Beitenbach (doloženo 1723); zde se usídlili lidé po vyhnání z jiných sídel, usadili se zde kvůli vodě, byl zde mlýn na kobalt, voda vymývala odtěženou rudu v úpravkách, místo je na soutoku řady potoků

Hráz – sídlo pojmenováno podle hráze rybníka položeného na toku Úhlavy

Obř.: vodní tvrz Švihov

Obr.: Mědihamr zvaný též Plechhamr

Sídla u řeky:

Říčany

Poříčany

Poříčí

Kardašova Řečice – „řečice“ – říčka vzniklá soutokem dvou potoků
Meziříčí, Meziříčko, Valašské Meziříčí a Velké Meziříčí – sídla mezi
řekami

Loděnice – čtyři jména sídel u vodních toků, předpokládá se, že šlo
původně o jména těchto toků; „loděná“ je taková řeka nebo voda,
na které se dalo jezdit ve člunech, lodích

Vlny – již zaniklý dvůr u řeky Volyňky u Hoštic

Sídla u potoka:

Bílý Potok – tři sídla se chlubí potokem s bílou (čistou) vodou

Červený Potok – sídlo zmíněné v roce 1577 je dnes součástí Králík, nepatrnou částí území zasahuje za
historickou hranici Moravy

Srní Potok – sídlo s tímto jménem od roku 1945 (dř. Nová Ves na Srním potoce²) s 11 obyvateli je částí
Mimoně

Zlatý Potok – již 1588 uváděn jak Golt Pach

² Ploučnice se nazývala v tomto úseku Srní potok (něm. *Rehwasser*)

Jména sídel nás informují o využívání vody nejrozličnějšími způsoby:

Roudnice nad Labem, Ruda nad Moravou, Železná Ruda, Roudnička, Roudné, Růdné, Roudný, Rudňany, Rudník, Roudnice nad Labem a dokonce i **Ruda** (příponou např. *-ice bylo ze staročeské slova růdná (roudná voda) vytvořeno připomenutí, že v místě (v sídle nebo u sídla) byl rudný, tedy železitý pramen minerální vody, jména sídel někdy vznikla z pomístních jmen, jde někdy o místa, kde vystupovala k povrchu nebo byla vymývána vodou ruda

Písek – podle zlatonosného písku, vymývaného řekou Otavou

Stříbro – připomíná důl na stříbro (r.1183 ad Argentitaria), německé jméno popisovalo polohu nad řekou Mží (Misa, Mies)

Hamr na Jezeře, Nové Hamry, Staré Hamry, Velké Hamry, Hamerníky, Hamry – místa, kde byly voda na pohon hamru a hamry zde zpracovávaly kovacím strojem různé výrobky

Pila, Čeňkova Pila – pro pohon pily byl také často využíván vodní zdroj

Sušice – zde sušili zlatý písek po vypírání, jméno doloženo r.1381

Špindlerův Mlýn – založen při mlýnu, patřícímu k hornické osadě na Sv. Petru, podle majitele mlýna mlynáře Spindlera se mlýn jmenoval původně Spindlers–Mühl (1781)

Zlaté Hory – zvané v letech 1869–1948 Cukmantl (z něm. Zuckmantel) mají od 13. stol. doloženou těžbu zlata na Zlatém potoce

Pozn.: S vodou nepřímo souvisí i **Kutná Hora** – založena kol. r. 1270 Přemyslem Otakarem II při šachtách vedoucích k žílám stříbrné rudy (něm. Kutte znamená jáma, důl, šachta), bez říčky Vrchlice by vedle Malína nemohlo tak významné sídlo vyrůst

Voda nám pomáhá a ochraňuje naše zdraví, léčí:

Karlovy Vary – jméno Vari v roce 1396 doloženo v češtině;

„vary“ jsou horké minerální prameny, které zde vyvěrají

Františkovy Lázně

Konstantinovy Lázně

Bludov–lázně

Teplice – sídla v místě teplých minerálních pramenů

Karlova Studánka

Nacházíme i místa, kde je málo vody:

Suchdol, Sukdol – sídla v údolí, kde protéká vysychající tok

Suchovršíce – sídlo lidí bydlících na suchém vrchu

Suché

Řeky, říčka, potoky a prameny dala jména sídlům:

Jezernice – podle potoka Jezernice, něm. Jesernik nebo Seefeld

Horní a Dolní Vltavice – na horním toku řeky, Horní Vltavice se do 14. stol. měla jméno Vltava, Vltavice= malá Vltava

Opava – předslovanské jméno, doloženo 1031 jako Vpa=Upa a Opa v roce 1062 pro řeku, jméno sídla odvozeno

Svratka =černá voda, řeka, jméno sídla odvozeno

Stupava – nemá název od stoupy, ale od horního toku Kyjovky, který zde stoupá

Vrchlabí = položeno na horním, vrchním toku Labe

Sídlo dalo jméno vodě:

Želiv (sídlo dalo jméno říčce Želivce, nazývané kdysi Soutická řeka, Zahrádecká řeka a také Sázava, název sídla je z osobního jména Želej, které s průběhu let měnilo

Vidnava – vidná=průhledně čirá, (lidová etymologie z němčiny Weide=vrba) dala asi jméno říčce Vidnávce (něm. na horním toku *Setzdorfer Wasser*, na středním toku *Schlippwasser*); ale *Kobylá nad Vidnávkou se jmenovala pouze Kobylá – zde dala říčka jméno sídlu*

a **Beroun**, který dal jméno Berounce

Pozn.: **Mokropsy** – jméno prý vzniklo tak, že když plavili vory po řece, na svázaných kládách nejezdili jen muži, ale i jejich psi...posměšné jméno pro obyvatele vsi s mokřými psisky

Některá jména vznikla podle charakteristiky vody, vodní plochy, potoka, řeky:

Kamenice nad Lipou – říčka, která jí dala jméno tekla v kamenitém korytě

Vidnava – vidná=průhledně čirá, lidová etymologie z němčiny Weide=vrba

Zruč nad Sázavou – ve jméně hledejme staré slovo ručej se základem „ruč=bystrý, hbitý rychlý

Zvítov – sídlo bylo založeno v místě kde hučela řeka, kde kdysi byl slyšen „zviek“=hučení a zurčení)

Svitavy – svítat=být světlý, průzračný, přeneseně řeka s čistou průzračnou vodou=Svitava, jméno sídla odvozeno a uváděno v plurálu

Rybník – má souvislost s rybami, a tedy i s rybníky, zakládací listině Zbraslavského kláštera ze dne 10. srpna 1292, se uvádí poprvé osada Rybník pod jménem „Ribna“

Nový Rybník, Starý Rybník, Velký Rybník, Rybníček, Rybníčky, Rybníky, Dolní a Horní Rybníky – jména sídel souvisí s nádržemi na chov ryb, tedy s rybníky

Rybniště – překlad z něm. Teichstadt

Ústí nad Labem, Sezimovo Ústí, Ústí nad Orlicí (místo kde ústí jeden tok do druhého, vtéká=ústí do jiného toku), také **Ústěk** (zdrobnělina od ústí, tedy malé, menší ústí)

Podolí, Podolsko, Podol ale i Padolí

(původně asi Padolé)

– taková sídla vznikla v dlouhých údolích, kde se muselo jít z kopce dolů, ve většině údolí tekla potok nebo řeka.

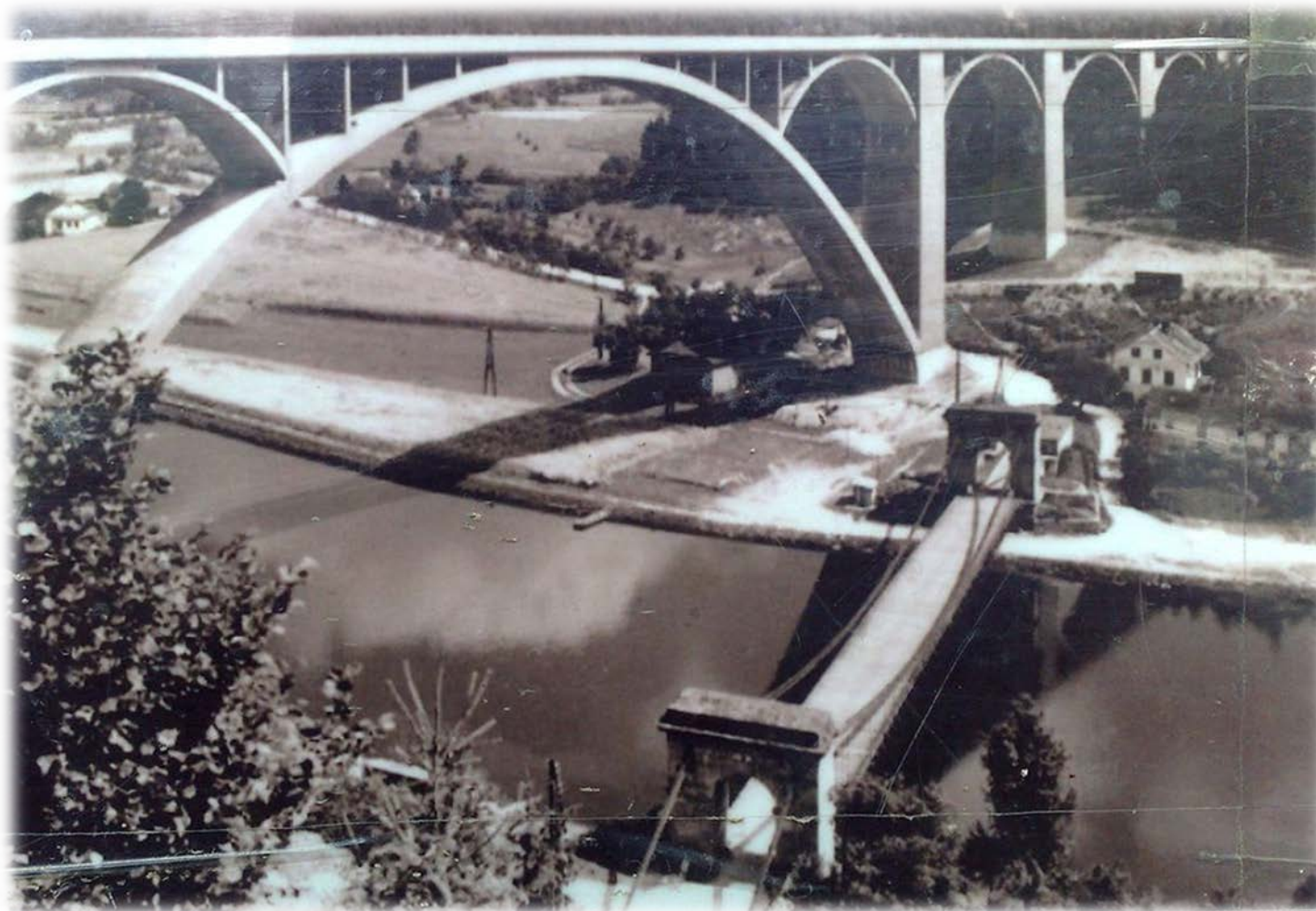
Přes řeku je vhodné postavit most.

Zajímavá je historie Podolského mostu u Podolska, které patří do obce Podolí I.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Podolsk%C3%BD_most

Řetězový most je Stádlecký most.

https://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1dleck%C3%BD_most

Cryoman (the reproduction?), the real author of the original photo unknown – Vlastní dílo, the real source unknown, CC BY-SA 3.0; <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27120418>

Most

– jméno města je památkou na dávný haťový přechod, nikoliv na postavený most

Hatě

– sídlo toho jména najdete v okr. Beroun, Znojmo, Kolín, Příbram, Praha–východ; hatě byly proutím zpevněné cesty v blátivém terénu nebo v močálu

Vodu můžeme i přebrodit:

Český Brod, Havlíčkův Brod, Vyšší Brod, Uherský Brod – sídlo založeno při obchodních cestách v místě, kde byl vhodný brod

Beroun – sídlo se jmenovalo Brod, Na Brodě, ale za vlády Přemysla Otakara II se stalo trhovou vsí a získalo „lepší“ jméno podle Verony [Verona] v Itálii a nakonec protékající řeka získala jméno Berounka (uváděné v roce 1638)

Hatě – podle hatí, založeno 1781 na ladu „V starých hatech“

A kde najdete živou vodu?

Přece v Třinci, v lese je studánka **Živá voda**, tam si ji můžete nabrat.

Boží Voda je na břehu Liběchovky, sídlo je nyní součástí Liběchova

Pro 17. historickogeografickou konferenci Živá voda v historických krajinách 2021
připravila Irena Švehlová, prom. fil. a hist. irena.svehlova@cuzk.cz

Sekretariát Názvoslovné komise, Zeměměřický úřad, Praha

Voda mění krajinu a my kvůli vodě děláme totéž.

Kde najdete více informací:

PROFOUS, Antonín, Vladimír ŠMILAUER a Jan SVOBODA. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960. [cit 21–05–12]
<https://mjc.ujc.cas.cz/>

HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. Vydání druhé doplněné. Brno: Ivo Sperát, 2020. ISBN 978–80–87542–32–3.

LUTTERER, Ivan, Milan MAJTÁN a Rudolf ŠRÁMEK. *Zeměpisná jména Československa: slovník vybraných zeměpisných jmen s výklady jejich původu a historického vývoje*. Praha: Mladá fronta, 1982. Malé encyklopedie (Mladá fronta).

<https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/> [cit 21–05–12]

<https://mapy.cz/> [cit 21–05–12]

https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana [cit 21–05–12]

Foto: Irena Švehlová a archiv

